

Леся Грабинська, викладач кафедри слов'янських мов

Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

НЕВМИРУЩИЙ ОБРАЗ В ПОЕМІ І. ФРАНКА “МОЙСЕЙ”

У статті висвітлено загальну характеристику образу Мойсея, який самовіддано служить народові, любить свій народ і присвячує себе боротьбі за його майбутнє, незважаючи на перешкоди. Цей образ – уособлення вселюдських проблем: про взаємини вождя і мас у процесі боротьби за світле життя, про могутні сили народу, здатного висунути із свого середовища людей, які ведуть до остаточної перемоги.

Постановка проблеми. Недаремно в народі кажуть, що найкращим суддею в житті є час. Тому і в літературному процесі він детально класифікував і класифікує невмирущі образи, які живуть вічно. Одним відвів почесне місце на Олімпі, а інших ніхто й не згадує. Нелегкий шлях духовної історії людства простежується цими образами, що увібрали в себе щось надзвичайно важливе для всіх епох, постійно є актуальними, знову й знову вимагають нового переосмислення з новим історичним досвідом. До кагорти таких образів належить образ Мойсея в поемі Івана Франка “Мойсей”, який особливо дорогий йому, з яким він живився, зріднився. Ним він міцно входить у свідомість свого народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Шляхи споконвічної літературної історії біблійного Мойсея проходили через старовинні апокрифи та оригінальну літературу Київської Русі (Іларіон, Кирило Турівський). Епізодично згадується він у літописі Самійла Величка, творах Г. Сковороди. В українській літературі Нового часу до теми Мойсея зверталися Корнило Устиянович (поема “Мойсей”, 1891), Микола Голубець (поема “Мойсей Безумний”, 1914). Мойсеєва тематика поширюється і на німецьку літературу (драматична поема Карла Гауптмана “Мойсей”, 1906).

Образ Мойсея дістав художнє пояснення у творчості численних письменників різних народів та епох – у польській (Юліуш Словацький), чеській (Януш Врхліцький), німецькій (Карл Гауптман) та ін. Образ, створений Франком, “можна сказати без перебільшення, підноситься над своїми літературними аналогіями і поетичною силою, і глибиною думки” [1].

Поема “Мойсей” має десять іншомовних перекладів, із яких польський та російський були виконані незадовго після виходу у світ оригіналу [7].

Літературна історія Франкового героя тісно зв'язана з його народом. Його ім'ям названо заголовок поеми. Пророк, вождь і народ – ось основні глобальні центри, якими автор вирішує основний конфлікт свого твору.

У поемі І. Франка народові відведено надзвичайно важливе місце. Недаремно поет завжди акцентує розчарування Мойсея розривом із народом.

Не випадково більшість розділів поеми, починаючи від першого, висвітлює стосунки Мойсея з різними представниками “народу Ізраїлю”, закономірно й те, що в тяжку хвилину пророк звертається до свого народу.

У відомій біблійній історії про Мойсея цей образ розкривається через протиставлення пророка та Єгови. У своїй поемі І. Франко доповнює це протиставлення третім членом, яким виступає народ, переосмислюючи при цьому співвідношення образів, – провідне місце належить народові. У цих спільних моментах простежується образ героя. Після того, як Мойсея виганяють з табору й він у відомому монолозі висловлює своє ставлення до народу – “О Ізраїлю! Якби ти знав, Чого в серці тім повно! Якби знав як люблю я тебе! Як люблю невимовно!...”, – тільки після цього доходить черга до з'ясування його стосунків з Єговою. Лише втративши підтримку мас, пророк звертається до Бога: “О Всесильний, озвися, чи ти задоволений з мене?” І тут згадаймо ще раз Біблію: Єгова був незадоволений своїм обранцем і покарав його. У І. Франка оцінка діяльності Мойсея Єговою теж має велике значення, але реальний зміст її зовсім інший, бо існує ще думка народу. Слово Єгови теж важливе, оскільки може врівноважити несправедливий вирок людей. Єгова в поемі І. Франка – не стільки весільна істота, що на свій розсуд маніпулює світом і людьми, скільки перевтілення того внутрішнього вогню, який надихає Мойсея. Саме тут

НЕВМИРУЩИЙ ОБРАЗ В ПОЕМІ І. ФРАНКА “МОЙСЕЙ”

спостерігається підтвердження обраного шляху – відповідь на запитання: “Чи ти задоволений з мене?” – набуває особливої ваги.

Образ Мойсея входить у поему вже на схилі своїх літ як “дідусь слабосилий”, що “стоїть край могили”. Змальовуючи історію життя героя з кінця, І. Франко дає змогу простежити йому свій життєвий шлях.

Хоч фізичні сили вже покинули Мойсея, захиталася його колишня духовна потуга, “голос зомлів і погасло вітхнення, та

...в очах його все щось горить,

Мов дві блискавиці в хмарі (ХІІ, 488) [3].

Таким чином, ця портретна характеристика акцентує увагу на те, що не весь ще “згорів” колишній Мойсей – “батько народу”, той, що бурєю вирвав свій знедолений люд з країни рабства на волю, сорок років “трудився, навчав”, “мов коваль...клепав...серця і сумління” народу. Звівши Мойсея із лжепророками Авіроном і Датаном, І. Франко дає змогу збагнути постать свого героя, який відданий своєму народові, беззавітно любить його і бореться за його визволення.

Дійсно, треба ж було мати неабияку мужність, щоб всупереч народній ухвалі, виступити з промовою. Адже із силами не зрівнятися: підбурена юрба на боці Авірона і Датана. Тут можна було б полатитися навіть життям. Але ж чи задумуєшся над цим, коли вирішується доля народу, його майбутнє? Пророка не лякають погрози ворогів, які хотіли “печать наложити” на його “язик”, “зглушити душу живу”. Незважаючи на власне життя, він іде до намету “святого”, ступає на великий камінь і промовляє до народу.

Спочатку він хоче доказами переконати народні маси в правоті розпочатого діла, тому його виступ зовсім спокійний. Щоб переконати народ, він використовує народну творчість – казку про дерева, які вибирали собі короля. Але, на жаль, люд несхвально зустрів цю промову. Коли ошаленіла юрба проганяє пророка з табору, тон його промови переростає в гнівну бесіду:

Горе вам, нетямучі раби
На гордині котурні!
Бо ведуть вас, неначе сліпих,
Ошуканці і дурні.

Горе вам, бунтівничі уми!
Від Єгипту почавши,
Проти власного свого добра
Ви бунтуєтесь завше.

Горе вам, непокірні, палкі,
Загорілі й уперті,

Тим упором, мов клином, самі
У нутрі ви роздерті.

Горе вам, що зробив вас Господь
Всього людства багаттям!
Бо найвищий сей дар буде ще
Вам найтяжчим прокляттям!(ХІІ, 501)

Це не злоба ображеної жертви, не караючий гнів праведного судді та одночасно крик крізь сльози, плач народного пророка-батька над помилками рідних синів, що “зійшли на глупий свій шлях”.

Але ж постать Мойсея – багатогранна. Саме десята пісня поеми розкриває нам нову грань духовного світу пророка. Її можна назвати “піснею любові”, бо вона – ліричне звітування героя перед своїм народом, звітування безмірною і невимовною любов’ю:

Ти мій рід, ти дитина моя,
Ти вся честь моя й слава,
В тобі дух мій, майбутнє моє,
І краса, і держава (ХІІ, 504)

Мойсей любить свій народ не лише за “добру вдачу”, за “мову й звичаї”, за “сміх і дихання”, за палке кохання дочок, але й за те, що не варте любові, за безсоромність тих же дочок, за “хиби та злоби” народу, за “широке сумління”, “гордощі духа”, “брехливість язика”, “впертість сліпую”. Тому любов пророка стає більш змістовнішою, вагомішою.

Але доля розпорядилася по іншому. Розлука з народом неминуча:

О, Ізраїлю, чадо моє!
Жалься богу Шаддаю!
Як люблю я безмірно тебе,
А проте покидаю (ХІІ, 505)

Мойсей спостерігає “пограничний мур смерті і життя”, навічно прощається з народом і, як люблячий батько, в майбутньому житті зичить своїм дітям доброго здоров’я:

Най наперед іде ваш похід,
Наче бистрі ріки!
О, Ізраїлю, чадо моє,
будь здоровий навіки (ХІІ, 506)

З цими словами він звертається до невдячних синів, які тільки що прогнали свого батька замість хліба віддячилися йому камінням. Після сорокарічного життя в пустині, пророк виходить з табору в степ.

Зв’язок з народом завершується одинадцятою піснею поеми. Але ж той трагізм не міг не відбитися в душі пророка. У наступних розділах ми спостерігаємо боротьбу героя “з самим собою”.

Поет залишає свого героя самотнім у пустині,

